

Voordracht gehouden op het symposium *D'66 nader geduid* door Maarten Engwirda (1983)

Gehouden op 22 oktober in Hof van Holland in Hilversum

D'66 is opgericht om het verstarde bestel van de zestiger jaren te doorbreken. In september 1966 deden de oprichters een appèl op iedere Nederlander, die ongerust was over de ernstige devaluatie van onze democratie. Vandaar die naam: Democraten'66. D'66 is mede opgericht vanuit de overtuiging dat de problemen van de toekomst niet konden worden opgelost op basis van bestaande ideologieën. Het negentiende-eeuwse liberalisme en het socialisme werden om die reden afgezworen. D'66 vond het principieel onjuist om politiek te bedrijven op basis van een geloofsovertuiging. Politiek moest bedreven worden vanuit een mentaliteit van vernieuwingsgezindheid, zoals verwoord in op democratische wijze vastgestelde programma's. Vandaar het karakter van D'66 als vernieuwingsgezinde, programmapartij.

De reactie van de gevestigde partijen op de nieuwe stijl van politiek bedrijven van D'66 bleef niet uit. CDA, VVD, en PvdA, die gezamenlijk in hoge mate verantwoordelijk waren voor het verstarde bestel, dat D'66 wilde doorbreken, probeerden de nieuwe partij in een kwaad daglicht te stellen. Ieder op zijn eigen manier natuurlijk. Onnederlands, aldus Biesheuvel in 1971. Bijwagen van de PvdA, zei Wiegels tot vervelens toe. Elitepartij, wist Rietkerk daar nog bij te bedenken. Kil en gevoelloos, aldus CDA'er De Ruiter in 1981. Verrechtst, zei Den Uyl in 1982, als dank voor het feit, dat D'66 ervoor gezorgd had, dat de PvdA ondanks 9 zetels verlies in het Kabinet was gekomen.

Hoe voorspelbaar die aanvallen ook waren, zij hadden toch wel enig succes. Zij leidden er in elk geval toe, dat de roep om een nadere aanduiding binnen D'66 groeide. We wilden dan wel geen ideologie, maar waarom zouden

we geen grondslagen voor ons politiek handelen vastleggen? En een paar bijvoeglijke naamwoorden ter nadere aanduiding. Zo ontstonden de folders, waarin D'66 niet alleen D'66 was, maar ook nog kritisch, ondogmatisch, modern, onafhankelijk, toekomstgericht, veranderingsgezind, enz. enz. Zo ontstonden de leuze, zoals 'eerlijk delen in een schoon land', 'het redelijk alternatief' en 'denken, durven, doen'.

Het was voor de partij nog niet genoeg. In een overigens briljant betoog vroeg Ad Bakhuizen een paar jaar om een 'A-4-tje', waarmee hij zijn buurman kon overtuigen om D'66 te stemmen. Terwijl tenslotte Aad Nuis zich op verzoek van het Hoofdbestuur drie weken van de wereld afzonderde om via het *Democratische Manifest* te maken, waarom wij Democraten zijn.

Maar dat bood volgens velen niet de gewenste duidelijkheid, respectievelijk herkenbaarheid. Dit is niet één A-4-tje, het zijn er minstens 40, zeiden sommigen. Terwijl anderen weer boos waren, dat Nuis onvoldoende aandacht had geschonken aan punten, die zij wezenlijk achtten voor de herkenbaarheid van D'66.

Ik ben daarmee aangeland bij de discussie van vandaag. Moet D'66 zich nader aanduiden en, zo ja, hoe? Een discussie die zich met name lijkt toe te spitsen op de toepassing van wat ik maar even oneerbiedig als 'etiket' zal aanduiden. Het gaat daarbij vooral om de aanduidingen progressief-liberaal, sociaal-liberaal of links-liberaal.

Ik geef u daarop meteen mijn reactie: van mij hoeft het niet. Het gebruik van zo'n etiket heeft zowel voor- als nadelen. Een groot voordeel van zo'n nadere aanduiding lijkt mij de natuurlijke polarisatie, die daardoor tussen D'66 en de vvd zou ontstaan. Zoals u weet, noemt de vvd zich ook nog steeds liberaal. Zoals u misschien niet weet wordt die andere aanduiding door de vvd de laatste maanden steeds meer gebruikt.

Ik denk dat dat alles te maken heeft met de discussie, die momenteel binnen D'66 gevoerd wordt over de eventuele toevoeging van een liberaal etiket. Het is ons opgevallen hoe vaak woordvoerders van de vvd in de Tweede Kamer de laatste tijd spreken over 'wij liberalen'.

Dat is des te meer opvallender, omdat onder dat liberale etiket een inhoud verkocht wordt, die de reuk heeft van puur conservatisme. Het is immers de vvd die momenteel het kabinetsbeleid bepaalt, dat gericht is op: ongelijke

behandeling van verschillende bevolkingsgroepen in ons land, waaronder de buitenlanders; het pal staan voor de verplichting tot plaatsing van nieuwe middellange afstandsruketten in West-Europa; en de langzame maar onmiskenbare afbraak van het milieubeleid, om maar een paar punten te noemen.

Een tweede voordeel van zo'n liberaal etiket zou kunnen zijn dat daarmee automatisch ook het verschil tussen D'66 enerzijds en PvdA en CDA anderzijds duidelijker gemaakt wordt. Wanneer iemand ooit nog roept dat wij een bijwagen van de PvdA zijn, hoeven wij ons slechts op één van onze liberale borsten, d.w.z. de linker, de sociale of de progressieve, te kloppen.

Nu de nadelen. In de eerste plaats komt het gebruik van het liberale etiket neer op een capitulatie voor het bestel, dat wij in 1966 wilden doorbreken. We bekennen ons daarmee immers tot een ideologie, namelijk een liberale, terwijl wij 17 jaar geleden zeiden, dat zo'n 19de eeuwse ideologie, zelfs de liberale, geen antwoorden kan bieden voor de problemen van de tweede helft van de 20ste eeuw. Ik besef dat dit argument ook tégen mij kan worden gebruikt. Men zou mij namelijk kunnen verwijten dat D'66 er kennelijk ook een ideologie op nahoudt, die eruit bestaat de bestaande ideologieën blijvend te verwerpen. Men zou mij bovendien kunnen verwijten dat D'66 in Europees verband aansluiting zoekt bij partijen die over het algemeen als links-liberaal gekenmerkt worden. Vooral dat laatste is ongetwijfeld waar. Waarom is zo'n etiket dan uiteindelijk dan toch niet nodig?

Dat wil ik nu graag even toelichten.

Het is mijn stellige overtuiging dat voor de Nederlandse kiezers in de huidige omstandigheden, d.w.z. anno 1983, ideologie en geloofsovertuiging in veel mindere mate bepalend zijn dan in 1966. Als dat waar is, is dat een compliment voor de Nederlandse kiezers. Het is tevens te danken aan de katalyserende rol die D'66 de afgelopen 17 jaar gespeeld heeft. Naar mijn indruk letten Nederlandse kiezers in 1983, anders dan in 1966, minder op de ideologie van politieke partijen en meer op hun programma's en hun feitelijk politiek gedrag. [...]

Waarschijnlijk geldt de trouw aan de geloofsovertuiging als motief voor de stemkeuze nog het sterkst voor het CDA. Maar, zoals u weet, neemt ook dit voortdurend af. Vandaar de huidige problemen van het CDA, die nog versterkt worden door het feit dat het CDA zich het afgelopen jaar voortdu-

rend door de vvd heeft laten overbluffen. De arme Bert de Vries, fractievoorzitter van het cda, heeft daardoor steeds meer weg van een spijtoptant die, nadat het kabinet beslissingen heeft genomen, die rechtstreeks in strijd zijn met het cda-verkiezingsprogramma, begint te roepen dat het cda dat toch graag anders had gewild. De recente Algemene Beschouwingen in de Tweede Kamer geven daarvan het zoveelste bewijs.

[...]

Op grond van deze ontwikkelingen in de samenleving tussen 1966 en 1983 ben ik ervan overtuigd, dat de herkenbaarheid van D'66 voor de kiezers vooral gevonden moet worden, in de daden die door de gekozen vertegenwoordigers van D'66 in de verschillende organen worden gesteld. Een nadere aanduiding in de zin van een bepaald etiket kan daarbij helpen, maar zal niet doorslaggevend zijn. Doorslaggevend is veeleer de opstelling van de D'66-vertegenwoordigers in de verschillende organen.

De Tweede-Kamerfractie heeft in het afgelopen jaar een lijn ontwikkeld, die uitmondt in de volgende prioriteiten:

1. Gelijke behandeling van verschillende bevolkingsgroepen in ons land: ambtenaren en werknemers in het bedrijfsleven; actieven en niet-actieven, Nederlanders en buitenlanders.
2. Verdraagzaamheid en tolerantie, met name in de verhouding tussen in ons land levende Nederlanders en buitenlanders. Opstekende gevoelens van onverdraagzaamheid en racisme dienen naar onze mening met een beroep op de Nederlandse culturele traditie van verdraagzaamheid openlijk te worden bestreden. D'66 dient daarvoor pal te staan.
3. Het streven naar een veiliger toekomst, met name via het terugdringen van de rol van de kernwapens in Europa. [...]
4. Een hoge prioriteit voor het milieubeleid, zowel nationaal als internationaal. [...]
5. Een effectieve aanpak van de werkloosheid. [...]

Moet D'66 nader worden aangeduid? Mijn antwoord op die vraag luidt: ja. Ik geef daarbij echter de voorkeur aan een nadere aanduiding, die duidelijk geënt is op de vele problemen die zich in de samenleving van 1983 voordoen. De identiteit van D'66 zal zich moeten manifesteren via de oplossingen die

wij als partij voor die problemen aandragen. Die problemen zijn immers al groot genoeg.

Tijdens de Algemene Beschouwingen heb ik gesproken over de sombere vooruitzichten die zich voor 1984 aandienen:

- plaatsing van nieuwe middellange afstands-raketten in West-Europa, inclusief mogelijke tegenmaatregelen van de Sovjet-Unie.
- ongelijke behandeling van verschillende bevolkingsgroepen en de toenemende onverdraagzaamheid in eigen land, vooral jegens de buitenlanders;
- de gestaag stijgende werkloosheid, en de verdere afbraak van het natuurlijke milieu.

Dàt zijn de werkelijke uitdagingen waar D'66 zich op moet richten. Door daarvoor oplossingen te bieden, zal D'66 een nieuwe identiteit kunnen verwerven.

De Tweede Kamerfractie heeft daarmee de afgelopen maand een begin gemaakt door als eerste politieke partij te komen met een alternatief plan voor het kabinetsbeleid. Daarom zijn Elida Wessel[-Tuinstra] en ik als enige Nederlandse Kamerleden naar Washington gegaan voor een hoorzitting van de Freeze-beweging [*Nuclear Freeze movement*, die eiste dat de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie de productie, het testen, en het plaatsen van kernwapens zouden stopzetten] binnen het Amerikaanse congres.

Ik ben er vast van overtuigd, dat dat de juiste weg is. Wij zullen op die weg doorgaan. Ik roep u daarom op om samen met ons, samen met het Hoofdbestuur te werken aan die maatschappelijke invulling van de identiteit van D'66.

Identiteit is niet een kwestie van woorden, bijvoeglijke naamwoorden, A-4-tjes of etiketten. Ik roep u daarom op om de komende discussie over onze identiteit niet te laten verzanden in een exercitie van ideologisch navelstaren. De toekomst ligt vóór ons, niet achter ons en ook niet in ons. Laten we ons dat tijdens de komende discussie realiseren. D'66 is opgericht om het versterde bestel te doorbreken. Hoewel er sinds 1966 veel veranderd is, ligt

die uitdaging nog keihard voor ons. In een tijd dat er sprake is van ongelijke behandeling van verschillende bevolkingsgroepen en van toenemende onverdraagzaamheid in de samenleving is er voor D'66 weer volop werk aan de winkel. Zeventien jaar geleden deden de oprichters van D'66 een appèl op iedere Nederland die ongerust was over de ernstige devaluatie van onze democratie.

Dáárom is D'66 opgericht.

Dát is onze identiteit.